

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

המערער

המוסד לביטוח לאומי

-

המשיבה

פלונית

לפני: הנשיא (בדימוס) יגאל פליטמן, השופטת סיגל דוידוב-מוטולה, השופט רועי פוליאק

נציגת ציבור (עובדים) גב' חיה שחר, נציגת ציבור (מעסיקים) גב' דיתי שרון

בשם המערער - עו"ד סאוסן קאסם
בשם המשיבה - עו"ד אמיליה ציגלר

פסק דין

השופטת סיגל דוידוב-מוטולה

1. לפנינו ערעור על פסק דינו של בית הדין האזורי לעבודה בחיפה (השופט יגאל גלם ונציגי הציבור גב' עידית סלומון ומר הלל לפידות; בל' 14-07-56169), במסגרתו התקבלה תביעת המשיבה לשינוי סיווגה במוסד לביטוח לאומי מ"עקרת בית נכה" ל"נכה" כמשמעות המונח בסעיף 195 לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה - 1995 (להלן: **החוק או חוק הביטוח הלאומי**) ולתשלום זכויותיה בהתאם.

הרקע לערעור ופסק דינו של בית הדין האזורי

2. המשיבה, ילידת שנת 1974, נשואה ואם לשניים, החלה לעבוד כמורה במשרה מלאה בתחילת שנת הלימודים תשע"ד (1.9.13). ביום 8.11.13 התפרצה אצלה מחלת נפש והיא שהתה באשפוז החל מיום 12.11.13 ועד ליום 18.2.14. בעקבות זאת הופסקה עבודתה בבית הספר.

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

3. ביום 23.1.14 הגישה המשיבה תביעה לקצבת נכות כללית מהמוסד לביטוח לאומי (להלן: **המוסד**). במכתב מיום 16.6.14 הודע לה כי נקבעה לה דרגת נכות בשיעור של 100% ודרגת אי כושר בשיעור של 100% לתקופה שמיום 12.11.13 ועד ליום 18.2.14, וכן דרגת נכות בשיעור של 50% ודרגת אי כושר בשיעור של 60% לתקופה שמיום 19.2.14 ועד ליום 31.12.14. נוסף לכך הודע למשיבה, כי לעניין תביעתה לגמלת נכות כללית, נקבע מעמדה כמעמד של "עקרת בית נכה", וכי "התאריך הקובע" לגביה הוא יום 12.11.13 (ראו בקשר לכך את תעודת עובד הציבור שהוגשה מטעם המוסד).

4. בבית הדין האזורי טענה המשיבה כי המוסד טעה משסיווג אותה כ"עקרת בית" לצורך בחינת זכאותה לקצבת הנכות, שכן במועד התפרצות המחלה היא הועסקה כמורה במשרה מלאה ונאלצה להפסיק את עבודתה על רקע מצבה הבריאותי. לגישה, הסיווג המתאים הוא "נכה", בהתאם להגדרה שבסעיף 195 לחוק; אין להעמידה במבחן הסייגים הקבועים לגבי "עקרת בית" בסעיף 195 הנ"ל, שכן בתאריך הקובע לצורך בחינת הזכאות הייתה במעמד של אישה עובדת ולא של עקרת בית; ולא נדרשת תקופת אכשרה כלשהי לצורך קביעת זכאותה לגמלת נכות כללית. המוסד טען מנגד כי טענות המשיבה אינן עולות בקנה אחד עם תכלית החוק לפיה יש להבחין, לצורך מתן הגמלה, בין "עקרות בית" שלא שילמו דמי ביטוח לאורך השנים, לבין נשים עובדות ששילמו דמי ביטוח וצברו תקופות אכשרה לזכאות לגמלאות השונות.

5. בית הדין בחן את טיעוני הצדדים לאור הוראות החוק; ציין כי במועד בו נוצר הליקוי הרפואי, המשיבה הייתה אישה עובדת; וקבע כי בנסיבות אלה, בהן יחסי העבודה הופסקו כתוצאה מהתפרצות המחלה אצל המשיבה, יש לסווג את מעמדה כ"נכה" ולא כ"עקרת בית נכה". בית הדין קיבל את עמדת המשיבה לעניין הסייגים המופיעים בסעיף 195 לחוק ביחס ל"עקרת בית", וקבע כי מאחר שבמועד הקובע המשיבה לא שויכה לסיווג זה, הרי שהיא אינה צריכה למלא אחריהם והם אינם רלוונטיים עבורה. אשר לטענת המוסד ביחס לקיומה של תקופת אכשרה, נקבע כי החוק אינו קובע תקופת אכשרה כלשהי לצורך שכלול

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

הזכאות לקצבת נכות כללית; הוא מבחין בין עובד למי שאינו עובד, אך לא מופיעה בו התייחסות לתקופת עבודה מינימלית המקנה זכאות לגמלה; אין "לקרוא לתוכו" קביעה כזו שאינה מופיעה בו, שכן "לו רצה המחוקק לקבוע תקופת אכשרה לצורך זכאות לקצבת נכות כללית לכלל המבוטחים, היה עושה זאת במפורש כפי שעשה בהרבה ענפים אחרים"; וברגע שהמשיבה החלה לעבוד ולהשתכר, היא חדלה להיות עקרת בית לצורך החוק ללא קשר לתקופת עבודתה בפועל.

התביעה התקבלה לפיכך, ונקבע כי על המוסד לשנות את סיווג המשיבה מ"עקרת בית נכה" ל"נכה" כמשמעות המונח בסעיף 195 לחוק, ולשלם לה את הזכויות המגיעות לה כתוצאה מסיווג זה. כמו כן חויב המוסד לשלם למשיבה את הוצאותיה, בסך של 1,500 ₪.

טענות הצדדים בערעור

6. המוסד חוזר על טענותיו בבית הדין האזורי, וטוען כי סיווג את המשיבה כדין כ"עקרת בית". לגישתו, העובדה שהמשיבה עבדה במועד התפרצות המחלה אינה רלוונטית, שכן המועד הקובע לצורך קביעת הסיווג הוא מועד הגשת התביעה למוסד - בו כבר חדלה מלעבוד - ולא מועד פרוץ המחלה. על מנת להיחשב לאישה עובדת - באופן שישנה את סיווגה - על המשיבה לעבור תקופת אכשרה של 12 חודשים רצופים או 24 חודשים בלתי רצופים מתוך 48 החודשים שקדמו להגשת תביעתה למוסד (בהתאם לקביעת סעיף 195 לחוק), כאשר המשיבה עבדה 14 חודשים לא רצופים בלבד במהלך התקופה הנבדקת, ולכן אינה מקיימת את תקופת האכשרה הנדרשת במהלכה שולמו בגינה דמי ביטוח.

לעניין המועד הרלוונטי לבחינת הסיווג, מציין המוסד כי לשון החוק מתייחסת למועד הגשת התביעה למוסד, וזהו אף המועד הסביר יותר מבחינה פרקטית שכן פקיד התביעות נדרש לסווג את המבוטח טרם שמבוצע הליך הבדיקה הרפואית ונקבע התאריך הקובע. עוד נטען כי קבלת פרשנותו של בית הדין האזורי תביא לתוצאה בלתי הגיונית, לפיה אישה שלא עבדה כל חייה והפכה לנכה ביום

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

הראשון (והאחרון) לעבודתה - תיבחן כעובדת, בעוד שחברתה, שעבדה שנים רבות ברציפות, אך סיימה את עבודתה שנתיים לפני מועד הפיכתה לנכה, תיבחן כעקרת בית.

7. המשיבה סומכת ידיה על פסק דינו של בית הדין האזורי. לטענתה, המועד הרלוונטי לקביעת מעמדה לצורך בחינת זכאותה לקצבת נכות כללית הוא מועד היווצרות הליקוי, ומשלא הייתה עקרת בית במועד בו פרצה מחלתה - אין להחיל עליה את הסייגים המתייחסים ל"עקרת בית" בסעיף 195 לחוק, כפי שנובע הן מלשון החוק והן מתכליתו. אין כל תקופת אכשרה בחוק בנוגע לקצבת נכות כללית, וסעיף 195 לחוק נועד להרחיב את רשימת הזכאים לגמלה, כך שגם נשים שלא עבדו במועד היווצרות הליקוי, אך עבדו בעבר, תהיינה חלק ממנה. זאת מתוך מטרה למנוע מצב שבו כל הפסקה קצרת מועד בתקופת העבודה, תוביל לסיווגה של אישה כ"עקרת בית" באופן שיפגע בזכויותיה הממוניות.

המשיבה טוענת עוד, כי לו הייתה נפגעת בתאונת עבודה באותו מועד, או ככל שמעסיקה היה פושט רגל, לא הייתה מתעוררת שאלה בנוגע לזכויותיה והיא הייתה מקבלת אותן ככל "עובד" אחר, ויש לראות בכך חיזוק לעמדתה. לאור כל האמור, מבקשת המשיבה לדחות את הערעור.

דיון והכרעה

8. לאחר שבחנתי את טענות הצדדים כפי שהובאו לפנינו בעל פה ובכתב, את פסק דינו של בית הדין האזורי ואת כל חומר התיק, שוכנעתי כי דין הערעור להידחות וככל שתשמע דעתי ראוי פסק דינו של בית הדין האזורי להתאשר מטעמיו. להלן יפורטו נימוקיי לכך.

9. פרק ט' לחוק הביטוח הלאומי עוסק ב"ביטוח נכות" ומתווה את כללי הזכאות לצורך קבלת קצבת נכות כללית. פרק ט' נפתח בסעיף הגדרות, סעיף 195, המגדיר "מבוטח" כ"תושב ישראל שמלאו לו 18 שנים וטרם הגיע לגיל הפרישה" ו"נכה" במילים הבאות:

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 33292-04-15

"מבוטח, למעט עקרת בית, שכתוצאה מליקוי מתקיימים בו כל אלה:

...
 (2) אין לו כושר להשתכר מעבודה או ממשלח יד, או שכושרו להשתכר כאמור צומצם עקב הליקוי, בין בבת אחת ובין בהדרגה, ב-50% או יותר (לאי-כושר או להפחתת הכושר כאמור ייקרא בחוק זה - אי-כושר להשתכר); לעניין פרק זה יראו כנכה גם מי שהיה עובד קטין בתכוף לפני שנגרם לו אי-הכושר להשתכר;
 (3) אין לו הכנסה בפועל מעבודה או ממשלח יד או שהכנסתו כאמור אינה עולה על...
 ... (ההדגשה אינה במקור).

נובע מהגדרה זו כי מעמד "נכה" מותנה ב"אי כושר להשתכר" כהגדרתו בסעיף, אי כושר שייבדק בכפוף לעמידה בסף הרפואי כהגדרתו בסעיף 208 לחוק.

10. הגדרת "נכה" שצוטטה לעיל מוציאה מקרבה את "עקרת הבית", המוגדרת באותו סעיף כדלקמן:

"כהגדרתה בסעיף 238, למעט אם מתקיים בה אחד מאלה:
 (1) היא עבדה כעובדת או כעובדת עצמאית תקופה של 12 חודשים רצופים, או 24 חודשים אף אם אינם רצופים, מתוך 48 החודשים שקדמו להגשת התביעה למוסד;
 (2) היא חיה בנפרד מבן זוגה ולא גרה עמו תקופה של 24 חודשים לפחות בתכוף לפני הגשת התביעה למוסד;
 (3) היא היתה זכאית, בתכוף לפני נישואיה, לקצבה חודשית לפי סעיף 199(1)".

סעיף 238 לחוק, אליו מפנה הגדרת "עקרת הבית" בסעיף 195, וכשלעצמו מצוי בפרק י"א לחוק העוסק בביטוח זקנה ושאיירים, מגדיר "עקרת בית" כך:

"אשה נשואה, למעט עגונה, שבן זוגה מבוטח לפי פרק זה, שאינה עובדת ואינה עובדת עצמאית, ובכלל זה אשה כאמור שהיא חברת קיבוץ מתחדש".

11. משילוב ההגדרות לעיל נובע כי "עקרת בית" היא אך ורק אישה (תוך ביצוע הבחנה סטטוטורית על בסיס מין); שמעמדה המשפחתי הוא של "נשואה" (לרבות ידועות בציבור: דב"ע (ארצי) נד/85-0 עוזי אורנן - המוסד לביטוח לאומי, פד"ע כ"ז 400 (1994)); שבן זוגה מבוטח לפי פרק י"א; ואשר אינה עובדת או עובדת עצמאית (ללא צורך להוכיח כי היא אכן עובדת במשק ביתה: בג"צ 1046/09 מני נ' המוסד לביטוח לאומי (10.8.15); להלן: בג"צ מני)). מי שעומדת

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

בתנאים אלו לא תיבדק לפי מבחן "אי הכושר להשתכר" המפורט בהגדרת "נכה" אלא לפי מבחן אחר (שיפורט להלן), וזאת אלא אם מתקיים בה אחד התנאים החלופיים הנקובים בחלק הנגטיבי של הגדרת "עקרת הבית" שבסעיף 195 לחוק (וצוטטו בסעיף 10 לעיל).

שלושת התנאים החלופיים הם השתתפות בשוק העבודה משך פרק זמן משמעותי טרם הגשת התביעה (סעיף-קטן (1)); סיומו בפועל של קשר הנישואין מבחינה מעשית, לפחות בכל הנוגע למגורים משותפים (סעיף-קטן (2)); או זכאות לקצבת נכות טרם מועד ההפיכה לעקרת בית כהגדרתה בחוק (סעיף-קטן (3)). ככל שמתקיים אחד מתנאים אלו - יחול הסדר ביטוח הנכות האוניברסלי גם על אישה נשואה שבן זוגה מבוטח לפי פרק י"א, ואינה עובדת/עובדת עצמאית (למשמעות הדברים נידרש להלן).

12. סעיף 195 לחוק ממשיך ומפרט מהי "עקרת בית נכה", שיש צורך להגדירה בנפרד לאחר שהוצאה כאמור מהגדרת "נכה", וקובע כי "עקרת בית נכה" היא **"מבוטחת שהיא עקרת בית ושכתוצאה מליקוי אין לה כושר לבצע פעולות שמקובל לבצע במשק בית רגיל, או שכושרה כאמור צומצם עקב הליקוי, בין בבת אחת ובין בהדרגה, ב-50% או יותר (לאי-כושר כאמור ייקרא להלן - אי-כושר לתפקד)".**

ההגדרה ביחס לעקרת הבית אינה בוחנת לפיכך את אי-כושרה להשתכר, אלא את אי-כושרה "לבצע פעולות שמקובל לבצע במשק בית רגיל", המכונה בסעיף "אי כושר לתפקד". בספרות הודגש שמדובר במבחן עמום, שאין לצידו קריטריונים ברורים, ועלול לגרום להחמרת יתר ואף שרירות (תומר לוי ואירנה נוטנקו, ביטוח נכות לעקרת הבית - דיון ביקורתי במצב המשפטי הקיים וכיווני מחשבה לעתיד, **עבודה חברה ומשפט** י"ג 293 (2012); להלן: **לוי ונוטנקו**, בעמ' 307-308; לביקורת על העדר מבחנים מספיקים ראו בדב"ע (ארצי) לח/1686-01 **אסתר אלמקייס - המוסד לביטוח לאומי**, פד"ע י"א 13 (1979); לביקורת על

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

העדר הנמקה מספקת של קביעת "אי הכושר לתפקד" ראו למשל בעב"ל (ארצי) 1520/02 **זהבה ורדניק - המוסד לביטוח לאומי** (29.1.04)).

13. ההסדר החקיקתי המתייחס ל"עקרות בית" הוא לפיכך הסדר שונה מההסדר החקיקתי הכללי של ביטוח נכות כללית, וזאת לא רק מעצם ההגדרה והבחינה השונה של אי-כושר לתפקד להבדיל מאי-כושר להשתכר (הבחנה שלכאורה מוצדקת נוכח אי עבודתה של עקרת הבית מחוץ לבית), אלא גם בהיבטים נוספים. כך, ולמשל, הסף הרפואי להקמת זכאות הוא שונה וגבוה יותר - בעוד שמבוטחי נכות כללית "רגילים" נדרשים לנכות רפואית העולה על 40% (בהנחה של נכות בשיעור 25% לפחות בגין ליקוי יחיד; במקרים אחרים נדרש סף של 60% בהתאם לתנאי סעיף 208 לחוק), לגבי עקרת הבית מותנית הזכאות בנכות רפואית של למעלה מ- 50% (תקנה 3(א) לתקנות הביטוח הלאומי (ביטוח נכות) (הוראות מיוחדות לעניין עקרת הבית), התשמ"ד - 1984; להלן: **תקנות עקרת הבית**; לביקורת על הפער האמור (שבעבר היה עמוק יותר) ראו אצל רות בן ישראל, ביטוח נכות לעקרת הבית ומה הלאה? **ביטחון סוציאלי** 12 (1976); לאישור התקנה ראו את עב"ל (ארצי) 11-09-56838 **אירית שפרבר - המוסד לביטוח לאומי** (23.10.14); להלן: **עניין שפרבר**).

הבדלים נוספים נובעים מאי קבלת תוספת לקצבה בגין בן הזוג (תקנה 6 לתקנות עקרת הבית); העדר מפגש עם גורם שיקום מקצועי, "**דבר המפחית משמעותית את סיכויי ההשתלבות בשוק התעסוקה**" (לוי ונוטנקו, בעמ' 296, 307-306); וכן העדר מענה לכאורה לעקרות בית הנמצאות בטווח הגילאים שבין גיל הפרישה לגיל המזכה בקצבת זקנה, בו אין באפשרותן להגיש תביעה לקצבת נכות כללית.

14. טרם כניסה לנבכי ההגדרות של "עקרת בית" ו"עקרת בית נכה" ופרשנותן נראה כי יש להתייחס לעצם השימוש החקיקתי במושג "עקרת הבית", תוך הגדרתה כאמור לעיל כ"**אשה נשואה**...". בכך יצר המחוקק מעמד ביטוחי המתבסס על מין ומצב משפחתי תוך שאישה שאינה נשואה ואינה עובדת/עובדת עצמאית,

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

כמו גם גבר שאינו עובד/עובד עצמאי, אף אם עובדים בפועל במשק ביתם, אינם חלק מההגדרה וזכויותיהם (כמו גם חובותיהם) נבחנות על פי ההסדר החקיקתי הרגיל.

מבחינה היסטורית התווספה זכאותה של "עקרת הבית" להסדר הנכות הכללית בשנת 1977 (כשלוש שנים לאחר חקיקת ההסדר הכללי), מתוך רצון להכליל נשים העובדות במשק ביתן במסגרתו של הביטחון הסוציאלי, וכמעין הטבה בהתחשב בכך שעקרת הבית פטורה מתשלום דמי ביטוח (סעיפים 335 ו-351(ח)- (י) לחוק; אם כי בעבר ניתנה לה אפשרות לבטח את עצמה מרצונה בתנאים מסוימים (תקנות הביטוח הלאומי (ביטוח ברשות), התשל"ט - 1979); לסקירת ההתפתחות החברתית וההיסטורית בקשר לכך ראו בפסק דינו של השופט אילן איטח ב-ב'ל' (אזורי ת"א) 3809/04 **יחזקאל מני - המוסד לביטוח לאומי** (28.6.06) אשר הוביל בהמשך הדברים לבג"צ מני).

15. כיום ברור לטעמי שההסדר החקיקתי העוסק ב"עקרת הבית", גם אם מטרתו המקורית הייתה חיובית, מבוסס על תפיסת יסוד הרואה נשים נשואות כתלויות כלכלית בבני זוגן וכמי שאמורות להיות אחראיות למשק הבית בעוד הגבר דואג לפרנסת המשפחה (בג"צ מני; רות בן ישראל, **ביטחון סוציאלי**, כרך ג' 1283 (2006); אברהם דורון, 50 שנים לפרסום התוכנית לביטוח סוציאלי בישראל - דו"ח ועדת קנב, **עבודה, חברה ומשפט** ח' 43, 57 (2001); לביקורת על הוראה דומה בחוק האנגלי ראו אצל **לוי ונוטנקו**, בעמ' 316-312). נראה כי אין צורך להכביר מילים על ארכאיותה של תפיסה זו, שאינה מתאימה לימינו אנו ומבוססת על תפיסות מגדריות מפלות ודעות קדומות לגבי תלות האישה בבעלה. אין בכך כדי לשלול את קיומו וחיבתו של שיתוף בין בני זוג והאפשרות להסתמך זה על זה לרבות כלכלית, אך הגדרתה של "עקרת הבית" היא חד כיוונית (תלות של האישה בבעלה להבדיל משיתוף שוויוני), גורפת וסטריאוטיפית ולכן מפלה.

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 33292-04-15

הדברים נכונים מכוח קל וחומר כאשר הזכויות הניתנות ל"עקרת הבית" - רק בשל מינה ומעמדה המשפחתי - שונות ובהיבטים מסוימים פחותות מאלו של גבר במצב זהה (או אישה לא נשואה), תוך פגיעה ממשית בזכויות היסוד לשוויון ולכבוד. בהקשר זה לא נשמט מעיני כי גבר ואישה שאינה נשואה מחויבים בתשלום דמי ביטוח (מינימאליים) גם אם אינם עובדים, וכי כלפי נשים "שמציאות חייהן תואמת את המציאות החברתית אשר שימשה בסיס ליצירת ההסדר הנוכחי - נוצרת לכאורה "הפליה לטובה" לעומת גבר במצבן" (עניין שפרבר; כן ראו בעב"ל (ארצי) 702/07 שרה ירון - המוסד לביטוח לאומי (7.10.08)). עם זאת, כבר נקבע כי ההסדר "יוצר הפליה על רקע של מגדר כלפי מי שהמציאות הנוכחית שבה היא חיה (ויש לא מעט כאלה) אינה תואמת עוד את המציאות החברתית אשר שימשה בסיס ליצירתו של ההסדר הנוכחי" (עניין שפרבר), ולטעמי עצם המשך השימוש במושג, ויצירת אבחנות המבוססות עליו, מנציח בפני עצמו את חוסר השוויון באופן הזועק לשינוי.

16. משמעות הדברים היא כי גם אם ההסדר החוקי אינו בלתי חוקתי בהתחשב בהיותו דין ישן שנחקק טרם חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (כפי שנקבע בבג"צ מני ובעקבותיו בעניין שפרבר) - עצם המשכו של השימוש במושג "עקרת הבית", תוך הבחנה על בסיס מין ומצב משפחתי הרשומה על גבי ספר החוקים וקביעת זכויות סוציאליות לפיה, מנציח תפיסות מגדריות מפלות שאין להן עוד מקום, ו"עלול להעצים את ההתייחסות הסטראוטיפית והמנמיכה כלפי נשים" תוך סיכול המטרה של השגת שוויון מגדרי ושינויה המלא של המציאות בקשר לכך (עב"ל (ארצי) 47676-01-14 מזל סלח - המוסד לביטוח לאומי (4.4.17), שעסק בהנחות מכלילות על תלותן הכלכלית של נשים בבני זוגן לצורך גמלת שאירים, והדגיש את השפעת השיח על הבניית המציאות המפלה).

בהתחשב בכך, קיים אף קושי ממשי בעצם הצורך להידרש לפרשנותו של מושג שהוא מפלה על פניו על ידי ערכאה שיפוטית חברתית המנחילה נורמות של שוויון, ונצל הזדמנות זו על מנת לקרוא פעם נוספת למחוקק לבצע תיקון בחוק, לבחון את הסוגיה על מכלול היבטיה ולקבוע הסדר חלופי התואם את ערכי

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

השוויון וכבוד האדם (לקריאה דומה של בית המשפט העליון ובתי הדין לעבודה בעבר ראו את עב"ל (ארצי) 519/06 יחזקאל מני - המוסד לביטוח לאומי (13.1.09); בג"צ מני; בג"צ 3903/94 קרופנקו נ' המוסד לביטוח לאומי, פ"ד מט(1) 171 (1995); פסק דינה של הנשיאה ורדה וירט-ליבנה בתיק בל' (אזורי ת"א) 3505/01 דגנית פרנקפורט - המוסד לביטוח לאומי (1.9.02); בל' (אזורי נצרת) 1315/03 רונית בבלי חכמון - המוסד לביטוח לאומי (23.11.03); לאפשרויות השונות שנדונו בספרות בקשר לכך ראו אצל לוי ונוטנקו, בעמ' 316 ואילך; עדה שמיר, מעמדה של עקרת הבית בביטוח הלאומי, מעמד האישה בחברה ובמשפט 148 (פרנסס רדאי, כרמל שלו ומיכל ליבן-קובי עורכות, 1995); דפנה הקר, מעבר ליבתולה זקנה' וליסקס והעיר הגדולה': רווקות כאפשרות חשובה לנשים ויחסו של המשפט הישראלי כלפיה, עיוני משפט כ"ח 903, 936 (2007); לניסיון לתיקון החוק, מבלי להביע עמדה על תוכנו, ראו את הצעת החוק לשינוי סדרי עדיפויות לאומיים (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנים 2013 ו- 2014), התשע"ג - 2013, ה"ח הממשלה תשע"ג 768, בעמ' 725; כן ראו את הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון - קצבת נכות לעקרת בית), התשע"ח - 2018 (הצעת חוק פרטית) ואת פרוטוקול מס' 100 משיבת הוועדה לקידום מעמד האישה בכנסת, שכותרתו "אפליית נשים במסגרת חוק הביטוח הלאומי בהגדרת עקרת בית לצרכי נכות" (18.7.11), בו מצוטטים דבריה של סמנכ"ל גמלאות במוסד בדבר האפליה הקיימת במצב הנוכחי והצורך לשנותו).

16. וכעת לעניין שלפנינו. לטעמנו צדק בית הדין האזורי בקבעו כי המשיבה אינה "עקרת בית" בהתאם להגדרה בסעיף 238 לחוק, שכן עבדה ב"תאריך הקובע" לצורך זכאותה לקצבת נכות כללית שהוא המועד בו נגרם לה, כתוצאה מהליקוי, אי כושר להשתכר לתקופה של 90 ימים רצופים לפחות (בהתאם להגדרה בסעיף 195 לחוק - מועד שנקבע לגביה על ידי המוסד כיום 12.11.13). משהמשיבה הייתה במעמד של "עובדת" במועד הרלוונטי היא אינה נופלת להגדרת "עקרת בית" בסעיף 238 לחוק; ממילא לא חל עליה החלק הנגטיבי של הגדרת "עקרת בית" בסעיף 195 לחוק; ואין צורך לבחון אם מתקיים לגביה אחד משלושת החריגים הנקובים באותו סעיף.

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

כפי העולה מהציטוט בסעיף 10 לעיל, שלושת התנאים המצוינים בסיפת ההגדרה של "עקרת בית" בסעיף 195 לחוק אינם קובעים מי תיחשב כ"עקרת בית", אלא להיפך - קובעים איזו "עקרת בית", הנופלת לגדר ההגדרה שבסעיף 238 לחוק, תוצא מגדר ההגדרה בשל התקיימות אחד מהתנאים. התנאי הראשון הוא התנאי התעסוקתי (סעיף-קטן (1)), ולפיו אישה נשואה שאינה עובדת תיבדק לפי המבחנים הרגילים ולא כ"עקרת בית" ככל שמצבה התעסוקתי בעבר מלמד כי עבדה פרק זמן שאינו מבוטל מחוץ למשק ביתה. התנאי השני מתייחס לפרידה בפועל מבן הזוג למשך תקופה מסוימת (סעיף-קטן (2)), מתוך הנחה (ארכאית כמפורט לעיל) שבהעדר גבר הדואג לצרכיה - אין מדובר עוד ב"עקרת בית" שבעלה אמור לדאוג לה מבחינה כלכלית. התנאי השלישי (סעיף-קטן (3)) נוגע לקבלת קצבת נכות כללית בעבר, מתוך הנחה כי מי שלא יכלה לעבוד בשל מצבה הבריאותי גם טרם נישואיה - אינה נותרת בבית מתוך בחירה והסתמכות על פרנסת בעלה.

17. נובע מהאמור לעיל ומהוראות החוק כי לגבי מי שאינה "עקרת בית" בהתאם להגדרה שבסעיף 238 לחוק - לרבות מהטעם שמעמדה הוא כשל "עובדת" במועד הרלוונטי - כלל אין צורך לבחון את שלושת התנאים הנקובים בסיפת ההגדרה שבסעיף 195 לחוק, לרבות התנאי התעסוקתי. בניגוד לטענת המוסד, החוק אינו קובע "תקופת אכשרה" (תקופה מינימלית של תשלום דמי ביטוח) כתנאי להיווצרותה של זכאות לגמלת נכות כללית, אף לא לגבי נשים נשואות, אלא אם אותה אישה נשואה לא הייתה במעמד של "עובדת" או "עובדת עצמאית" במועד הרלוונטי לבחינת זכאותה. דברים דומים נקבעו על ידי בית דין זה בעבר, עת נפסק כי "מעט שהחלה המשיבה לעבוד ולהשתכר, היא חדלה להיות עקרת בית... וממילא חדלה להיות "עקרת בית נכה", על כל הנובע מכך" (דב"ע (ארצי) נב/0-123 ארלט נדלר - המוסד לביטוח לאומי, פד"ע כה 549 (1993); באותו מקרה הובילה קביעה זו לביטול זכאותה של המבוטחת לקצבת נכות כללית, שכן נבחנה מהמועד בו החלה לעבוד לפי תנאי הזכאות הרגילים, ולא הוכח לגביה צמצום הכנסות כנדרש).

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

משהמשיבה הייתה במעמד של "עובדת" בתאריך הקובע (12.11.13) - אינה נופלת כלל להגדרת "עקרת בית" בסעיף 238 לחוק, וממילא אין צורך לבחון אם יש להוציאה מהגדרה זו בהתאם לעברה התעסוקתי בהתאם לסיפת ההגדרה שבסעיף 195.

18. הדרך היחידה לקבוע כי המשיבה היא "עקרת בית" בהתאם לסעיף 238 לחוק היא ככל שייבחן מעמדה הביטוחי נכון למועד הגשת התביעה על ידה (מועד בו כבר חדלה לעבוד כתוצאה ממחלתה), אך איננו סבורים כי יש לכך הצדקה. בעניין זה נקבע כי "ככלל מעמדה של מבוטחת "נכה" או "עקרת בית נכה" אכן יקבע על פי מצבה העובדתי ביום הגשת התביעה למוסד. מאידך, כאשר צומצמה הכנסת המבוטחת כאמור בסעיף 195 לחוק עקב נכות רפואית של 40% לפחות כאמור בסעיף 208 לחוק, יבחן מעמדה כ"נכה" או כ"עקרת בית נכה" על פי מועד הצמצום בהכנסות כאמור לעיל הנובע מהנכות הרפואית, וזאת בתנאי שהנכות הרפואית הייתה קיימת במועד צמצום ההכנסות" (מתוך חוות דעתו של השופט עמירם רבינוביץ' בעב"ל (ארצי) 1131/04 המוסד לביטוח לאומי - ציפורה מלכי (16.5.05); להלן: עניין מלכי; לעמדתו של השופט רבינוביץ' הצטרפה בהסכמה סגנית הנשיא אלישבע ברק-אוסוסקין והיא אף צוינה בהסכמה בפסיקה מאוחרת יותר (עב"ל (ארצי) 309/03 אביבה בן ישראל - המוסד לביטוח לאומי (17.5.05) מפי השופט (כתוארו אז) יגאל פליטמן)).

בענייננו הנכות הרפואית, וכן הצמצום בהכנסות, התגבשו ביום 12.11.13 כפי שנקבע על ידי הוועדות שדנו בעניינה של המשיבה, ולכן יש לבדוק את מעמדה הביטוחי נכון לאותה עת. באותו מועד הייתה המשיבה, כאמור לעיל, במעמד של "עובדת", וממילא יש לבחון את זכאותה לגמלת נכות כללית לפי הגדרת "נכה" ולא "עקרת בית נכה". מעבר לצורך נוסף כי לא הוברר מועד פטוריה המדויק של המשיבה מבית הספר בו הועסקה, ולכן קיימת אפשרות כי גם במועד הגשת התביעה למוסד על ידה (יום 23.1.14) - הייתה עדיין במעמד של "עובדת", גם אם לא קיבלה שכר (וכך עולה לכאורה ממסמכים שהוגשו לבקשתנו לאחר הדיון

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

בפני המותב, לפיהם יחסי העבודה בין המשיבה לבין משרד החינוך נמשכו בפועל עד ליום 31.8.14).

19. במאמר מוסגר ונוכח אמירות שונות בפסיקה בקשר לכך נבהיר כי המועד המתבקש לבחינת סיווגה של מבוטחת הוא דרך כלל מועד הגשת התביעה על ידה למוסד (דב"ע (ארצי) נד/1-39 המוסד לביטוח לאומי - קלבדיה קרופנקו (27.6.94)), אך לא בכדי צוין כי במקרים המתאימים ייקבע המעמד לפי מועד צמצום הכנסתה של המבוטחת כתוצאה מהליקוי (דב"ע (ארצי) נד/0-84 המוסד לביטוח לאומי - דב"ע כ"ג 466 (1991); להלן: עניין סתורי; וכפי שהוסבר על ידי השופט רבינוביץ' בעניין מלכי כמפורט לעיל). לפיכך מי שלא עבדה בעבר - ייבחן מעמדה לפי הגדרת "עקרת בית נכה", אך מי שעבדה ונאלצה לחדול לעבוד - ייבחן סיווגה על פי מעמדה בעת צמצום או הפסקת הכנסתה (בכפוף לעמידתה בתנאי הסף הרפואי באותה עת) ולא בעת הגשת התביעה למוסד (שם; וראו בקשר לכך גם את דב"ע (ארצי) נד/0-84 המוסד לביטוח לאומי - אוליביה ספטי, פד"ע כ"ז 489 (1994)). המועד לבחינת המעמד עשוי לפיכך להשתנות בהתאם לתכלית החקיקתית של תשלום הגמלה (לניתוח מפורט בהקשר זה ראו את פסק דינה של השופטת נטע רות בתיק בל' (אזורי ת"א) 32987-01-12 פלונית - המוסד לביטוח לאומי (5.2.13)), מתוך נקודת מוצא כי תכלית ההכרה החקיקתית ב"עקרת בית" היא להיטיב את מצבה של מי שלא הייתה מבוטחת לפי החוק לולא ההגדרה האמורה, ולא להרע את מצבה של אישה עובדת המבוטחת מכוח עצמה.

20. לפני סיום יוער, כי הקושי העקרוני שהמוסד רואה בסיווג אישה כ"נכה" לאחר שהחלה לעבוד ואיבדה את כושר עבודתה בסמוך למועד תחילת עבודתה, אינו נהיר לנו. המערערת חלתה ואיבדה את כושר עבודתה בזמן שהייתה חלק משוק העבודה, ואין כל סיבה - רק בשל היותה אישה נשואה - שלא לבחון את זכאותה לקצבת נכות לפי הפגיעה בכושר השתכרותה בדומה לכל שאר המבוטחים. קל וחומר, כאשר אנו עוסקים בקצבת נכות כללית המקנה ממילא רשת ביטחון בסיסית בלבד.

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

אשר לטענת המוסד בדבר תוצאה בלתי הגיונית שעלולה להיגרם ככל ש"עקרת בית" שלא עבדה שנים תיפגע ביום הראשון של עבודתה, נשיב כי גם אישה לא נשואה, ואף גבר, יכולים להיפגע ביום הראשון של עבודתם ולא יהא בכך כדי לפגום בזכאותם בכפוף לכל תנאי החוק (גם אם הדבר קרה סמוך לאחר יום הולדתם ה - 18 כך שטרם הספיקו לשלם דמי ביטוח). כמו כן החוק במתכונתו הנוכחית אכן עלול להוביל לתוצאות בלתי הגיוניות, וכדוגמא - "ההסדר שיחול על אישה שנישאה בגיל 28, נפגעה בגיל 30, ועד נישואיה שילמה לקרן הביטוח הלאומי, יהיה ההסדר המצמצם שחל על עקרות בית. אם לעומת זאת היא הייתה נפגעת שבועיים לאחר שמלאו לה 18, זכויותיה היו נקבעות לפי ההסדר שחל על המבוטחים בביטוח נכות כללית... תוצאה זו היא אבסורדית" (לוי ונוטנקו, בעמ' 306). זו סיבה נוספת לקרוא למחוקק לומר את דברו, כפי שכבר כתבנו לעיל.

21. לאחר כתיבת חוות דעתי עיינתי בחוות דעתו של חברי הנשיא (בדימוס) פליטמן, אך אין באפשרותי להסכים עם האמור בה. אני סבורה כי לשון סעיפי החוק ברורה ומדברת בעד עצמה, ונובע ממנה כי אישה עובדת, בין נשואה ובין שאינה נשואה, אינה "עקרת בית" וממילא נכללת בהגדרת "נכה" לצורך פרק ט' לחוק וזאת מבלי צורך לבחון את עברה התעסוקתי (בדיוק כשם שלא בודקים את עברו התעסוקתי של גבר עובד). לשון החוק תואמת בהקשר זה גם את תכליתו, ולא מצאתי כל הצדקה להעניק פרשנות מרחיבה להגדרת "עקרת בית" כפי שמציע חברי, תוך פגיעה בנשים עובדות רק בשל מצבן המשפחתי.

להסרת ספק אבהיר כי אין חולק שבגין המשיבה שולמו דמי ביטוח למוסד בתקופה הרלוונטית, כעובדת, ולכן זכויותיה אמורות להיבחן כ"עובדת".

22. סוף דבר - נוכח כל האמור לעיל, וככל שתישמע דעתי, יש לאשר את פסק דינו של בית הדין האזורי ולקבוע שמעמדה של המשיבה לצורך זכאותה לגמלת נכות כללית הוא מעמד של "נכה" ולא "עקרת בית נכה". בהתאם, הערעור יידחה.

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

כיוון שביצעו של פסק הדין של בית הדין האזורי עוכב, על המוסד לקיימו כעת בהקדם הניתן.

משהמשיבה יוצגה באמצעות הסיוע המשפטי, אין ליתן צו להוצאות מלבד סך של 1,500 ₪ שישולם ישירות לידיה נוכח הוצאותיה ובהתחשב בכך שיוצגה באמצעות בעלה בדיון הראשון בערעור.

הנשיא (בדימוס) יגאל פליטמן

1. עיקר העובדות

א. המשיבה, ילידת 1974 נשואה ואם לשנים, מורה בהכשרתה, הגישה תביעה למוסד לקצבת נכות כללית ב-21.3.2014.

ב. במהלך 4 השנים שקדמו להגשת התביעה למוסד עבדה המשיבה כמפורט להלן: בשנת 2010 – תשעה חודשים; בשנת 2011 – לא עבדה כלל; בשנת 2012 – חודשיים; בשנת 2013 – עבדה בחודשים ספטמבר עד נובמבר של אותה שנה.

ג. ביום 8.11.13 במהלך תקופת העסקתה כמורה, התפרצה אצלה מחלת נפש, בעטיה אושפזה החל מיום 12.11.13, ובגינה נקבעה לה דרגת נכות רפואית ודרגת אי כושר החל מאותו מועד, (12.11.13).

2. השאלה

בנסיבות האמורות התעוררה שאלת סיווג המבוטחת "כנכה" או "כעקרת בית" שלא צברה תקופת אכשרה "כעובדת" או כ"עובדת עצמאית".

3. הדין

א. בסעיף 195 לחוק **מוגדרת מבוטחת** כתושבת ישראל שמלאו לה 18 שנה וטרם הגיעה לגיל פרישה.

ב. באותו סעיף **מוגדר נכה** – **כמבוטח למעט עקרת בית**, שאיבד כושרו להשתכר עקב ליקוייו.

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 33292-04-15

- ג. עקרת בית מוגדרת באותו סעיף, "כהגדרתה בסעיף 238 לחוק, למעט אם עבדה "12 חודשים רצופים או 24 חודשים אף אינה רצופים בתוך 48 החודשים שקדמו להגשת התביעה למוסד".
- ד. עקרת בית מוגדרת בסעיף 238 בפרק ביטוח זקנה ושאיירים - כאישה נשואה, שכן זוגה מבוטח לפי פרק זה ושאינה עובדת ואינה עובדת עצמאית.
- ה. עקרת בית נכה מוגדרת – כ"מבוטחת שהיא עקרת בית, ושכתוצאה מליקוי אין לה כושר לבצע פעולות שמקובל לבצע במשק בית רגיל".
- ו. "התאריך הקובע", שהחל ממנו אפשר שתקום הזכאות לקצבה מוגדר, ב"תאריך שבו עקב הליקוי נגרם למבוטח אי כושר להשתכר לתקופה של 90 ימים רצופים לפחות...".
- ז. במקביל, ה"תאריך הקובע" לעקרת בית מוגדר בתקנות הביטוח הלאומי (ביטוח נכות) (הוראות מיוחדות) התשמ"ד – 1984 "כתאריך שבו נגרם לעקרת הבית אי כושר לתפקד לתקופה של 90 ימים רצופים לפחות".

4. חידוש ההלכה

- א. לדעת חברתנו השופטת סיגל דוידוב-מוטולה, המאשרת פסק דינו של בית דין קמא מטעמיו, אזי כיוון, ש"בתאריך הקובע" 12.11.13, בו אושפזה המשיבה עקב התפרצות מחלת הנפש, היא הייתה במעמד של "עובדת", היא פטורה לכן מתקופת העבודה הנדרשת מ"עקרת בית נכה" על מנת שתהפוך ל"נכה מבוטח".
- ב. לדעתנו, ההלכה המחדשת מוצאת בסעיף ההגדרות מה שאין בו, תוך שהיא מתעלמת משני עקרונות יסוד, עליהם מושתת הביטוח הלאומי. כיוון שכך, אין מנוס בלתי אם לחזור למושכלות ראשוניים להבהרת הדברים.

5. פשוטו של מקרא

- א. מהיות המשיבה תושבת ישראל שמלאו לה 18 שנה וטרם הגיעה לגיל פרישה – היא עונה על הגדרת "מבוטחת" בסעיף 195 לחוק. אולם בכך סגי, שכן השאלה היא - האם היא עונה על הגדרת "נכה" המוגדר באותו סעיף "כמבוטח" למעט "עקרת בית".

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

על מנת להשיב לשאלה זו יש לבחון הגדרת "עקרת בית" בחוק. "עקרת בית" מוגדרת לעניינינו, כאישה נשואה שכן זוגה מבוטח, ושלא עבדה כעובדת או כעובדת עצמאית את התקופות המנויות בסעיף על מנת להפכה ל"נכה מבוטח", על פי הסייג להגדרת "עקרת בית".

ב. כשמונים לאחר מאז התאריך הקובע את חודשי עבודתה של המשיבה; ברי שאין היא עונה על הסייג המוציא אותה מתחולת הגדרת "עקרת בית" לאור מספר חודשי עבודתה; ולכן פשיטא שאין לסווגה כ"נכה מבוטחת" על פי החוק.

6. "יום ותקופה"

א. להבדיל למשל מתאונה בעבודה הזכאות לקיצבאות הקיום המינימלי ארוכות הטווח והביטוחיות, כקצבת נכות כללית וקצבת זקנה, נבחנת, אמנם ביחס "לתאריך קובע" של גיל או של נכות, ביום מסויים, אך על פני התקופות הקודמות לאותו מועד. במילים אחרות - לא על פי מעמד אקראי באותו היום המסוים, שהחל ממנו אפשר שתקום הזכאות לקצבת הקיום ארוכת הטווח. משום זאת, הן לעניין זכאות לקצבה זקנה החל מגיל פרישה, והן לעניין זכאות לקצבת נכות כללית החל מתאריך קובע מסוים, בשני המקרים - הזכאות ושיעורה נקבעים רק לאחר בחינת התקופה הנדרשת לאותו מועד קובע ולא על פי המעמד בו ביום.

ב. לאור האמור, העובדה שביום פרוץ הליקוי הרפואי ואיבוד הכושר בעטיו, הייתה המשיבה בגדר "עובדת", עדיין אינה פוטרת אותה מ"תקופת האכשרה" הנדרשת להכרה בה כמבוטחת, הן לעניין קצבת נכות כללית והן לעניין קצבת זקנה.

ג. אם ייפסק אחרת, אזי חברתה של המשיבה הדומה לה בכל, פרט לכך, שעבדה 11 חודשים רצופים קודם לתאריך הקובע ובחודש ה-12, בו נקבע לה התאריך הקובע לא עבדה - לא תוכר כ"נכה מבוטחת", אלא תסווג כ"עקרת בית נכה"; שעה שרעותה, שנניח שכל ימיה הייתה עקרת בית ומעולם לא עבדה, ובאותו שבוע בו החלה לעבוד פרצה מחלתה ואבד כושרה כך, שנקבע לה תאריך קובע במהלכו - תוכר כ"נכה מבוטחת" ולא תסווג כ"עקרת בית נכה".

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

ד. דומה שצריך להיות ברור שלא כך, ובאופן אקראי ושרירותי שכזה נקבעת הזכאות לקצבאות הקיום המינימלי, הביטוחיות, ארוכות הטווח, של נכות כללית וקצבת זקנה.

7. ביטוח ללא דמי ביטוח

א. "עקרת בית" כהגדרתה בחוק, דהיינו – "אישה נשואה למעט עגונה שבן זוגה מבוטח לפי פרק זה שאינה עובדת ואינה עובדת עצמאית" – אינה חבה בתשלום דמי ביטוח (עב"ל 200519/06 מני – המוסד, אושר בבג"צ 1046/09).

משעקרת הבית פטורה מתשלום דמי ביטוח על פי החוק, היא אינה זכאית ככלל, גם לגימלה על פיו; למעט, הזכאות המיוחדת כעקרת בית נכה בנכות כללית, והזכאות המיוחדת לקצבת זקנה מינימלית החל מגיל קצבת הזקנה הבלתי מותנה.

ב. כל מבוטח אחר להוציא עקרת בית, חייב בתשלום דמי ביטוח מגיל 18 ואילך, כעובד, עובד עצמאי, או מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי (סעיף 335 לחוק למשל).

אי תשלום דמי ביטוח על ידי מבוטח החייב בתשלום דמי ביטוח בעד עצמו, אפשר שיביא להפחתת הגמלה או שלילתה בשל פיגור בתשלום דמי ביטוח (סעיף 366 לחוק).

אי תשלום דמי ביטוח מצד מעביד בעד עובדו, מאפשר למוסד לתבוע סכום השווה לגמלאות הכסף ששילם וישלם למבוטח בקרות מקרה המזכה גמלה (סעיף 369 לחוק).

ג. על פי ההלכה המחודשת; בכל עת, מגיל 18 ועד גיל הזכאות המוחלט לקצבת זקנה, עקרת בית כהגדרתה כאמור, ככל שאיתרע מזלה להפוך לנכה במועד בו הייתה עובדת או עובדת עצמאית - תהא זכאית, מאותו מועד ואילך לתשלום קצבת נכות כללית ולאחר מכן לקצבת זקנה, ללא כל קשר לשאלת תקופות עבודתה ותשלום דמי הביטוח קודם לכן. במילים אחרות, ביטוח ללא חובת תשלום דמי ביטוח וללא סנקציה במקרה של אי תשלום דמי ביטוח.

ד. אנוס על פי הדיבור האמור, פלוני, ששילם מגיל 21 דמי ביטוח בעד עצמו כעובד עצמאי, במשך 40 שנה עד גיל 61; ומאותו גיל עד גיל 64 לא שילם דמי ביטוח,

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

ובגיל 64 הפך לנכה – תישלל גימלתו, בשל פיגור בתשלום דמי ביטוח; לעומת זאת מי שהייתה מגיל 21 עד גיל 61 עקרת בית ומעולם לא שילמה דמי ביטוח, ובאותו גיל, בעת שעבדה שבוע ימים רצה הגורל והייתה לנכה – תחשב לנכה מבוססת הזכאית לקצבת נכות כללית, ומעבר לכך תהא פטורה גם מתקופת אכשרה לקצבת זקנה; כך שתהא זכאית לאותה קצבה בשיעור שלא יפחת משעור קצבת הנכות הכללית.

8. "מושיבי עקרת הבית"

- א. הסדרת ביטוחה הראוי של עקרת הבית דורש הסדרה כוללת מצד המחוקק.
- ב. בשעתו אכן הותקנו עבור עקרת בית תקנות הביטוח הלאומי (ביטוח ברשות) תשמ"ח-1984, שאיפשרו לה לבטח עצמה בביטוח זקנה תמורת תשלום דמי ביטוח ותקופת עבודה קודמת. דא עקא, שתקנות אלה בוטלו.
- ג. משאלה הם הדברים, אנו מצטרפים לקריאת חברתנו למחוקק להסדיר באורח כולל עניין ביטוחה של עקרת הבית וחיובה במקביל בתשלום דמי ביטוח; אולם בה בשעה אנו מסתייגים מחידוש ההלכה שמעקם ביסודו של דבר את עקרונות החוק, מתוך רצון לסייע למשיבה בניגוד לתכליותיו.
- ד. אשר על כן, כל עוד לא שונה החוק, דין תביעת המשיבה להידחות ודין ערעור המוסד להתקבל ללא חיוב בהוצאות. ורק לאחר תיקונו הכולל כאמור של החוק, ניתן יהיה לברך את עקרת הבית ב"אם הבנים שמחה".

השופט רועי פוליאק

1. במחלוקת בין חברי, הנשיא (בדימוס) י' פליטמן והשופטת ס' דוידוב-מוטולה, אני מצטרף לחוות דעתה של חברתי השופטת דוידוב-מוטולה.
2. מגישת חברי הנשיא עולה, כי הן לפי לשון חוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995 (להלן – החוק) והן לפי הגיונו ("ביטוח ללא דמי ביטוח"), נדרשת לאשה נשואה, בכל מקרה, "תקופת אכשרה" לזכאות לקצבת נכות כללית, כמפורט בסעיף 6 ב. לחוות דעתו. עמדתי שונה.

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

3. לפי לשון החוק, קצבת נכות כללית אינה כפופה לרכישת וותק ביטוחי ("תקופת אכשרה") כלשהו. כל מי שהינו בגדר "מבוטח" ואיבד את כושר עבודתו והשתכרותו, בשיעורים ובתנאים הקבועים בפרק ט' לחוק, זכאי לקצבת נכות כללית. החריג היחיד לזכאות הוא "עקרת הבית" בגינה קיימת מערכת כללים נפרדת, ומחמירה, לפי סעיף 198 לחוק ותקנות הביטוח הלאומי (ביטוח נכות) (הוראות מיוחדות לענין עקרת בית), התשמ"ד-1984 שהותקנו מכוחו. עם זאת, בשלושה מקרים המפורטים בהגדרת "עקרת בית" בסעיף 195 לחוק (תקופת עבודה מוגדרת בארבע השנים שקדמו להגשת התביעה; פרידה מבן הזוג בשנתיים שקדמו להגשת התביעה; זכאות לקצבה לפי סעיף 199(1) לחוק עוד בטרם נישואיה) גם מי שהיתה עקרת בית בתאריך הקובע, יכול שתמנה עם ציבור המבוטחים ה"רגילים".

אין מחלוקת בין חברי כי המשיבה לא היתה עקרת בית, אלא עובדת שכירה במועד הקובע לבחינת מעמדה. בנסיבות אלה, דינה לגישת השופטת דוידוב-מוטולה, אליה אני מצטרף בכל הכבוד, כדין כל מבוטח אחר שהתקיימו בו תנאי סעיף 195 לחוק. לעמדת הנשיא לפיה סעיף 195 לחוק מחריג מציבור המבוטחים הזכאים גם מי שהיתה עקרת בית בשנה שקדמה למועד המזכה, אך היא "עובדת" או "עובדת עצמאית" במועד האירוע המזכה, כמשיבה בענייננו, אין, לגישתי, עיגון בלשון הסעיף, היא עומדת בניגוד לכלל הפרשני כי חריגים יפורשו בפרשנות מצמצמת ויש בה כדי להעמיק ולפגוע באפלייתן של עקרות בית נשואות לעומת כלל ציבור המבוטחים כמפורט בהרחבה בחוות דעתה של השופטת דוידוב-מוטולה.

4. אף באשר לטענת המוסד על התוצאה הלא הגיונית של הטלת חבות לתשלום קצבה לעקרת בית שנפגעה ביום הראשון לכניסתה למעגל העבודה ("ביטוח ללא דמי ביטוח" כלשון הנשיא), אני מצטרף לעמדתה של השופטת דוידוב-מוטולה כמפורט בסעיף 20 לחוות דעתה. יתר על כן, מיום כניסתה של עקרת הבית למעגל העבודה, מוטלת עליה חובה לתשלום דמי ביטוח כפי שמוטלת על כל מבוטח אחר, ואיני מוצא כל טעם טוב מדוע דינה אמור להיות שונה מדינו של מבוטח

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 15-04-33292

צעיר שאיבד את כושר עבודתו בסמוך לאחר כניסתו למעגל המבוטחים, טרם שהספיק לשלם דמי ביטוח. באופן דומה, אף ביטוח נפגעי תאונות עבודה, אינו דורש תקופת אכשרה (ראו: הגדרת "מבוטח" בסעיף 75 לחוק), ואילו היתה המשיבה נפגעת, חלילה, בתאונת עבודה ביום עבודתה הראשון, לא היה חולק על זכאותה להימנות עם מעגל המבוטחים לפי פרק ה' לחוק חרף היותה עקרת בית בתקופה שקדמה לכניסתה למעגל העבודה.

5. הנה כי כן, לטעמי הגיון של הוראות החוק הוא כי מי שנמנה עם ציבור המבוטחים מבוטח באופן מיידי ללא קשר ל"עברו הביטוחי" ומבלי שנדרשת ממנו תקופת אכשרה. בחינת העבר הביטוחי של עקרת בית בתאריך הקובע (ולא: של מי שהיתה עובדת בתאריך הקובע, אך בעברה היתה עקרת בית) נועדה להרחיב את מעגל המבוטחים ולצרף אליו את מי שבתאריך הקובע היתה אמנם עקרת בית אך עבדה תקופה רצופה בסמוך לתאריך הקובע, ולא, כעמדת הנשיא, לפגוע במי שבעברה היתה עקרת בית אך בתאריך הקובע היתה חלק ממעגל העבודה והיא נמנית, לפיכך, עם כלל המבוטחים.

6. אף אני סבור, כחבריי, כי על המחוקק להסדיר הסדרה כוללת את מעמדן של עקרות הבית ולהשוותן למעמדם של כלל המבוטחים.

נציגת ציבור (עובדים) גב' חיה שחר

קראתי את פסקי הדין של השופטת דוידוב-מוטולה והשופט רועי פוליאק ואני מסכימה לכל האמור בהם ולתוצאה, לפיה אין המשיבה צריכה להיות מסווגת כ"עקרת בית מבוטחת" אלא כ"נכה" כמשמעות מונחים אלה בסעיף 195 לחוק הביטוח הלאומי.

נציגת ציבור (מעסיקים) גב' דיתי שרון

אני מצטרפת לדעת חבריי השופטת סיגל דוידוב-מוטולה והשופט רועי פוליאק.

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 33292-04-15

סוף דבר

על דעת רוב חברי המותב, ובניגוד לדעתו החולקת של הנשיא (בדימוס) יגאל פליטמן, הערעור נדחה.

משהמשיבה יוצגה באמצעות הסיוע המשפטי, לא ניתן צו להוצאות מלבד סך של 1,500 ש"ח שישולם ישירות לידיה נוכח הוצאותיה ובהתחשב בכך שיוצגה באמצעות בעלה בדיון הראשון בערעור.

בהתאם להסכמת הצדדים, פסק הדין מתפרסם תוך חיסוי שמה של המשיבה.

ניתן היום, כ"א בסיוון תשע"ח (4 ביוני 2018) בהעדר הצדדים ויישלח אליהם.

רועי פוליאק,
שופט

סיגל דוידוב-מוטולה,
שופטת

יגאל פליטמן,
נשיא (בדימוס), אב"ד

גברת דיתי שרון,
נציגת ציבור (מעסיקים)

גברת חיה שחר,
נציגת ציבור (עובדים)